

Koblitz, J.:

A DOKUMENTUMOK TARTALMI FELTÁRÁSÁNAK MÓDSZEREI1 A dokumentáció nélkülözhetetlensége

A Német Demokratikus Köztársaság előtt álló kutatási és ipari feladatok nem valósíthatók meg dokumentáció nélkül. Ez ma már olyan felismeréssé vált, amelyet sem vitatni, sem mellőzni nem lehet. Nélkülözhetetlen a dokumentáció, ha el akarjuk érni, sőt túl akarjuk szárnyalni a tudomány és technika nemzetközi színvonalát. De mellőzhetetlen a dokumentáció a NDK minisztertanácsa által a tudományos és műszaki fejlődés előmozdítása érdekében hozott határozat megvalósítása érdekében is. Ebben a határozatban ui. a minisztertanács felszólítja a közgazgatási és üzemi vezetőket, hogy az alájuk tartozó üzemekben fejlesszék a technikát, s ehhez használják fel a kutatás, a találmányok, a szabványosítás elérhető eredményeit. De hogyan lehetne mindezt dokumentáció nélkül megvalósítani? Ahhoz, hogy a dokumentáció célt érjen, szükséges, hogy

1/ megfelelően széles területen,

2/ a kívánatos színvonalon

folyják. E két döntő tényezőnek megítéléséhez természetesen a minőség bizonyul a fontosabbnak. Az alábbiakban tehát mi is ennek fogunk nagyobb figyelmet szentelni.

2 Milyen széles területen folyják a dokumentáció ?

A dokumentációs munka kiterjedésének körét általában az szabja meg, hogy meddig terjed az az anyag, amit érdemes feldolgozni. Mivel az NDK-ban az egyes dokumentációs intézmények együttműködő és összehangolt dokumentációs hálózatban működnek, további szempontként itt az a körülmény is szerepel, hogy a dokumentációs intézményeknek tudománysszakok szerint is el kell határolódnok egymástól.

2.1 Mit érdemes dokumentálni?

Annak megállapításakor, hogy mit érdemes dokumentálni, a következő szempontok jönnek tekintetbe.

A feldolgozandó anyag eredete.

A dokumentáció előtt álló feladatok szükségessé teszik, hogy a tudomány és technika nemzetközi fájáról minden gyümölcsöt leszakítsunk és saját szükségleteink céljára felhasználjunk. Ez természetesen magas követelményeket támaszt a feldolgozó munkával szemben, hiszen állandóan nő azoknak az országoknak a száma, amelyeknek szerepük van a tudomány és technika fejlődésében. Éppen ezért nem volna indokolt a munkát földrajzi tekintetben korlátozni, annál kevésbé, mert az üzem lehetőségei /elégtesen kapacitás személyzeti létszámban, nyelvtudásban, anyagiakban stb./ amugyis bizonyos korlátokat szabnak.

A feldolgozandó anyag kategóriái.

A dokumentáció céljából következik, hogy a feldolgozandó anyag milyensége alapján sem vonhatunk önkényes korlátokat. Mindent fel kell tárunk, ahol csak felmerül valami új gondolat, tehát a tudomány és szakirodalom határain túl a többi - vizuális vagy akusztikai jellegű - termékeket is.

A feldolgozás minősége.

A dokumentációnak csak a tudomány és technika vívmányait kell kikutatnia, rögzítenie és közvetítenie. Ezért a feltáró munkát csak arra kell összpontosítanunk, ami új. Minőségi szempontból tehát elsősorban azok a munkák érdemlik meg a dokumentálást, amelyeknek tartalma a következő: eredeti kutatási eredmények, meglévő ismeretek, ismert eljárások új alkalmazási lehetőségei, új munka- és vizsgálati módszerek, gépek és eszközök új szerkezetei, stb. Ezen túlmenően indokolt még feldolgozni azokat a műveket is, amelyek valamely új szempont szerint összefoglalják az irodalomban szétszórt kutatási eredményeket, illetve új szakkifejezésekről tájékoztatnak, stb.

Mivel a feltáró munkával kapcsolatos válogatásban alapvető szempont az újszerűség, ebből az következik, hogy a tartalmi elemzésben általában nem kell kitérni a következőkre; általánosan ismert tényekre és megállapításokra; a munka vagy kutatás előfeltételeire; azonos tartalmu munkákra, kutatásokra, eredményekre; kétes értékű megállapításokra, stb.

2.2 Szakterületek szerinti elhatárolás

Minden dokumentációs intézmény feldolgozási kötelezettsége egy-egy szaktudománnyal áll kapcsolatban, így tehát erre a főterületre kell munkáját összpontosítania. A jó munka érdekében kívánatos, hogy ez a főterület minél speciálisabb legyen s a mellékterületeken /határterületeken, kiegészítő keresztező területeken/ csak olyan mértékben folyják a dokumentáció, amennyiben ez a főterület szempontjából elkerülhetetlen.

Az NDK területén egyre jobban kiépül a dokumentációs hálózat, s ezzel kapcsolatban egyre több ismeretág feldolgozása talál gazdát. Így a mellékterületek feltárásában azokra az intézményekre lehet támaszkodni, amelyek azoknak a területeknek dokumentálását tekintik főfeladatuknak; ezért a mellékterületekkel kapcsolatos munkát jelentős mértékben csökkenteni lehet.

3 A dokumentáció minőségi színvonala

A dokumentáció minőségi értékét nyilvánvalóan abból tudjuk megítélni, hogy milyen mértékben képes megfelelni a használók igényeinek. A használók igényei - éppugy, mint a tájékoztatás célkitűzései - kétfélék: a/ gyors tájékoztatásra irányulnak /ez az irodalom pusztá áttekintését biztosítja/, b/ irodalomkutatáson alapuló tájékoztatást kívánnak /itt a kérdező meghatározott problémájához megfelelő kutatás alapján készül el a tájékoztatás./

Ami a részleteket illeti, a felhasználó a dokumentáció színvonalát illetően a következő három követelményt támasztja.

3.1 A lehető legnagyobb információs érték

A tájékoztatásnak instruktívnak kell lennie, vagyis össze kell foglalnia mindazt, ami újdonságánál fogva értékes s ami a felhasználót képessé teszi, hogy saját munkáját illetőleg is dönthessen az anyag felhasználhatóságáról. Továbbá szükséges, hogy a tájékoztatás a speciális és komplex problémák tekintetében eligazítást adjon. Ennek érdekében egy mű tartalmi lényegét egyrészt megfelelő mértékben /azaz kellően részletezve/ kell tartalmaznia, másrészt azonban tárgyilag helyesen csoportosítva, vagyis szisztematikus rendben kell elénk tárnia.

3.2 A lehető legnagyobb időszerűség

A tájékoztatás legyen egyszersmind időszerű, vagyis a dokumentálást megérdemlő ujdonságokról a lehető leggyorsabban adjon hírt.

3.3 A lehető legnagyobb gazdaságosság

A tájékoztatást olyan formában kell nyújtani, hogy tartalmát gyorsan és fáradság nélkül fel lehessen fogni. Továbbá biztosítani kell az anyagban való gyors eligazodást, vagyis azt, hogy a felmerülő kérdések a kartoték feltételezett helyein szerepeljenek.

Ezeknek a követelményeknek a teljesítése attól függ, milyen módon tárjuk fel a feldolgozandó dokumentum tartalmát. Ezért a kiértékelés módszertana alkotja az egész dokumentációs munka magvát.

4 A kiértékelés lényege és feladata

A dokumentációs kiértékelés abban áll, hogy megvizsgáljuk a mű tartalmát, majd kivonjuk és rögzítjük belőle azt, ami tudományos és műszaki szempontból új. A mű tartalmát tehát alkotórészeire bontjuk s azután a dokumentáció feladatának megfelelően /tájékoztatás az új ismeretekről/ kiválasztjuk és lejegyezzük, ami benne tudományos vagy műszaki haladást jelent. Természetesen a választás mindig azt jelenti, hogy a mű egyes tartalmi összetevőit a szakterület elért ismeretszintjének a talaján értékeljük. Így a "kiértékelés" szóban a dokumentumok tartalmi feltárásának legfontosabb mozzanata fejeződik ki. Ennek a kiválogatást szolgáló értékelésnek mindenestre semmi köze a művek egészére vonatkozó kritikai értékeléshez. A dokumentáció ui. - általában bíráló megjegyzés nélkül - csak a pozitívumokra terjeszkedik ki, míg a kritika a negatívumokat is számba veszi s megfelelő értékítéletben fogalmazza meg. A dokumentációban az értékelés csak annyit jelent, hogy kikeressük az újat, az érdekeset. Ha egy műben új gondolatok találhatók, dokumentációs szempontból pozitíven értékeljük, ha viszont nem tartalmaz új gondolatokat, negatíven; ebben az utóbbi esetben azonban a dokumentáció nem is terjeszkedik ki rá.

A dokumentációban nem tilos az ún. kritikai referátum sem, csak-hogy természetesen határt szab ennek egyrészt a rendelkezésre álló idő, másrészt a dokumentációs kartonon rendelkezésre álló hely.

A dokumentumok kiértékelésének tehát az a feladata, hogy hozzáférhetővé tegye a tartalomról azt, ami a kutatónak, műszaki szakembernek érdekes. Ezzel azonban ahhoz a kérdéshez jutunk, hogy a mű mely részében találjuk meg, amire szükségünk van; más szavakkal kifejezve: mi egy tudományos mű egyes részeinek hasznosítható értéke a dokumentáció szempontjából, s szükséges-e az egész művet elemezni?

5 A tudományos mű részei és dokumentációs értékelése

A tudományos műnek általában a következő részei vannak:

Cím

Szöveg a kiegészítő kellékekkel /ábrák, táblák, térképek, irodalom felsorolása, stb./

Magyarázó jegyzet, tartalmi összefoglalás.

Vegyük sorra ezeket.

5.1 Cím

Eltekintve az olyan esetektől, amikor a cím nem ad kellő képet a tartalomról, sőt semmitmondó, megállapíthatjuk, hogy a cím célszerű rövidege miatt egyébként is csak a tárgy általános megjelölésére alkalmas. Részletes utbaigazítást nem várhatunk tőle. Minthogy tájékoztató értéke elégtelen, a dokumentációra hárul a feladat, hogy a bibliográfiai címadatokon túlmenően a dokumentum tartalmáról is tájékoztasson.

Hogy milyen pontatlanok, elégtelenek néha a címek, mutatják a következő példák:

Cím: A haladó technika bevezetése - a legfontosabb népgazdasági feladat.

A mű tartalma: Hogyan lehet a gépgyártásban csökkenteni a tervezés és a kivitelezés idejét?

Cím: Martin-kemencék szilárdság-számítása.

A mű tartalma: A Martin-kemencék boltivének szilárdság-számítása.

A cím dokumentációs értékelése:

Nem ad elégséges tájékoztatást a tartalomról, ezért szükség van a mű kiegészítő tartalmi elemzésére.

5.2 A szöveg a kiegészítő kellekkel

A tudományos művek tartalma rendszerint a következő tényezőkből áll:

5.21 Bevezetés

A bevezetés megjelöli a mű tárgyát, pontosan meghatározza a tárgyalta témát, illetve a felvetett problémát, elmondja, mi vezetett a mű megírására, milyen céllal készült a munka - közli a kérdés megtárgylásához szükséges előismereteket, röviden összefoglalja a tudomány, a tapasztalat eddigi eredményeit, stb. Így a 6.szakaszban példaként említett cikk bevezetése a következőket tartalmazza:

- a/ Rövid történeti visszapillantást közöl arról az időről, amikor a metallográfia területén bevezették az autoradiográfiát s azokról a tudósokról, akik ezt a módszert először alkalmazták.
- b/ Számbaveszi azokat a módszereket és eredményeket, amelyek az ólom és bizmut természetes izotópjainak alkalmazásával kapcsolatosak.
- c/ Hivatkozik a kontakt autoradiográfia jelenlegi magasabb szintjére.
- d/ Utal a mesterséges izotópok alkalmazhatóságára. Ez a megjegyzés vezet át a mű tulajdonképpeni tartalmához, s ahhoz, hogy mi adott ösztönzést a mű megírására. Itt értesülünk arról, hogy a mű célja annak kimutatása: milyen széles területen lehet alkalmazni az autoradiográfia módszerét.

A bevezetés dokumentációs értékelése:

A példa is azt mutatja, hogy a bevezetés általában csak arra szolgál, hogy kiinduló pontot teremtsen a rákövetkező vizsgálat-hoz, tehát tartalmát már ismert dolgok alkotják. Ezért a dokumentáció szempontjából benne csak a probléma felvetése érdekes, ténybeli tartalma alig nyújt többet a címnél.

5.22 Vizsgálati módszerek és eszközök

5.23 Vizsgálati eredmények

5.24 Következtetések és elméleti általánosítások

5.25 Alkalmazási lehetőségek

Az 5.22-5.25 pontok dokumentációs értékelése:

Itt jelentkezik az, ami új, érdekes, ezért itt van előttünk a kiértékelés tulajdonképpeni tárgya.

5.3 Magyarázó jegyzet, tartalmi összefoglalás

Örvendetes módon egyre több mű jelenik meg tartalmi összefoglalással. Ez az a törekvés hívta életre, hogy az olvasó tömör formában áttekintést kapjon a mű tartalmáról, mentesüljön tehát a könyv elolvasásától, ha az számára érdekeset nem nyújt, - s segítséget nyerjen a mű lényeges mondanivalójának rögzítéséhez. A tartalmi összefoglalás rendszerint a szerző fogalmazása, s néha több nyelven is szerepel. Kialakulását annak köszönheti, hogy a kiadók és a szerzők belátták, mily hasznát veszik az olvasók.

5.31 Magyarázó jegyzetek /annotáció/

Példa:

Cím: Adalék az axiális átömlésű járókerekek háromdimenziós elméletéhez.

Magyarázó jegyzet: Surlódásmentes áramlás axiális átömlésű járókerekekben radiálisan erősen változó lapátcirkulációval - tengelyszimmetrikus áramlás - "szekundéráramlás" - mindkét esetben a tényleges viszonyok megközelítése.

Az itt megadott példában a magyarázó jegyzet mindenkelőtt precízen közli a témát s azután - mintegy fejezetcimszerűen - bemutatja a mű tartalmát.

A magyarázó jegyzet dokumentációs értékelése:

Nyilvánvaló, hogy a magyarázó jegyzet nagyobb mértékben teszi lehetővé az előzetes tájékozódást a mű tartalma felől, mint a cím, de még mindig csak nagy általánosságban mozog. Így annak a követelménynek, amelyet a dokumentációs anyaggal szemben a tájékoztatási érték tekintetében támasztunk /v.ö. 3.1/, a magyarázó jegyzet még mindig nem felel meg.

5.32 Tartalmi összefoglalás

Rendszerint a mű végén található, s azt a célt szolgálja, hogy az olvasót tömör formában tájékoztassa a kísérletek eredmé-

nyeiről s a végkövetkeztetésekről. Néha egyéb tartalmi tényezőkre is kiterjed.

Példa:

Cím: lásd az 5.31 példáját.

Összefoglalás:

- 1/ A csillagrácsok lapátcirkulációjának radiálisan egyenetlen eloszlása által gyakorolt hatás könnyen kiszámítható, ha feltesszük, hogy az áramlási viszonyok "tengelyszimmetrikusak", vagyis érintő irányában változatlanok.
- 2/ A tengelyszimmetrikus áramlástól eltérő "szekundéráramlás" közelítő számítása az /5/-/7/ egyenlettel történik. Az így számított értékek összehasonlítása a kísérleti eredményekkel megnyugtató egyezést mutat.
- 3/ Az így kiszámított szekundéráramlás hatásának csak az agy és a ház határrétegterületein van gyakorlatilag jelentősége. Ezek közé a határrétegek közé eső területen a tengelyszimmetrikus megoldás a tervezés szempontjából a tényleges áramlás kielégítő megközelítésének látszik.

Ez az összefoglalás bemutatja a végzett kísérletek és számítások eredményeit.

Az összefoglalás dokumentációs értékelése:

A tartalmi összefoglalás rendszerint a mű leglényegesebb szempontjairól s ténymegállapításairól tájékoztat. Ha tehát a mű bármely tartalmi összetevőjét akarjuk szemügyre venni, használható és alkalmas kiindulópont arra, hogy a dokumentum számunkra fontos tartalmi részleteit feltárjuk és rögzítsük.

6 A kiértékelés leggyakoribb módjai

Közismert tény, hogy módszertani tekintetben /de természetesen technikai és munkaszervezési szempontból is/ a dokumentáció igen változatos, sőt tarka képet mutat. Susanne Dufour-Estradere /ld. 9.3./ jól mutatja be a jelenlegi helyzetet. Az ő megállapításához kapcsolódva négy területet nevezhetünk meg, ahol a módszertani egyenetlenségek leginkább szembeötlenek.

Különbözőség mutatkozik először is a tartalmi részletesség tekintetében, vagyis abban, hogy milyen mértékben tárják fel a dokumentumot.

Az egyik a mű szerkezeti felépítésének megfelelő tagolódásban áttekintést nyújt a tartalomról, a másik a mű szempontjaival, következtetéseivel és alkalmazási lehetőségeivel foglalkozik, a harmadik a vizsgálatok eredményeit foglalja össze, a negyedik kritikai megjegyzéseket közöl, stb.

Különbözőség mutatkozik a kiértékelés elnevezései tekintetében is.

Egyaránt használatosak az olyan kifejezések, mint tartalmi elemzés, kritikai elemzés, részletes elemzés, informatív, leíró és funkcionális elemzés, referátum, kivonat, ismertetés, annotáció, címmagyarázat, tartalmi összefoglalás, stb.

Kétségtelen, hogy a felsorolt kifejezéseknek egy része határozott jelentést kaphat, ha a kiértékelés fokát és a feldolgozás jellegét vesszük alapul. A többség esetében azonban nem sikerül a fogalmi elhatárolás, s a kifejezések használatának gyakorlatában önkény és zürzavar uralkodik.

Nincs egyetértés a dokumentáció közreadási formáit s ezek elnevezéseit illetően sem.

Használatosak a következő kifejezések: dokumentációs szolgálat, irodalmi tájékoztatás, irodalmi szemle, dokumentálás, gyors-tudósítás, referálólapp, lapszemle, irodalmi jegyzék, figyelőszolgálat, szakirodalmi kartoték stb.

Kétségtelen, hogy egyik-másik kifejezésnek itt is határozott jelentése van. A kifejezések nagyrésznél azonban nem ez a helyzet, alkalmazásuk megint csak önkényes.

Megvan az egyenetlenség végül a szerkesztési módszerek tekintetében is.

Például: "schlagwort"-szerű előadás, az időpont megadása, ilyen vagy olyan mértékegység alkalmazása, idegen szavak, rövidítések, szimbólumok, stb. használata.

Az ilyen eltérések szükségessé teszik a sürgős egységesítést és szabályozást. Németországban már közreadták a DIN 1426.sz. szabványt: Richtlinien für Schrifttumsberichte /Irányelvek az irodalmi szemlék számára/. Ez azonban, mivel csak három forma tekintetében foglal állást

/puszta címközlés, magyarázó jegyzet, ismertetés/, a gyakorlati élet differenciált követelményeinek nem felel meg s ezért egyáltalában nem elegendő.

Nem várható, hogy rövid időn belül létrejöjjön az egységesítés össznémet viszonylatban; nem is szólva a nemzetközi megegyezés és szabványosítás akadályairól. Az NDK dokumentációja azonban rendkívüli mértékben növekszik, ezért legalább itt kell minél gyorsabban elvégezni az egységesítést, kialakítani a célszerű formákat és elnevezéseket, már amennyire az egységesítés és szabványosítás a dokumentáció területén egyáltalán lehetséges.

Ezek a fejtegetések ebben az irányban szándékoznak egy lépéssel előbbre vinni. Jellemző egyébként, hogy nemzetközi vonatkozásban is mennyire tudatossá vált annak felismerése, hogy nem kielégítő a helyzet a kiértékelés módszertanát illetően. Egyre-másra jelennek meg olyan közlemények, amelyek ezzel a kérdéskörrel foglalkoznak, s arra törekszenek, hogy közös nevezőre jussanak.

Ha megvizsgáljuk a különféle kiértékelő módszereket, azt állapíthatjuk meg, hogy a leglényegesebb különbség abból adódik, hogy milyen mértékben foglalkoznak a tartalommal, részben mélységben, részben a vizsgálódás körét tekintve. A dokumentációban kétségtelenül mindig érvényesül a válogatás elve. Ettől eltekintve azonban /tehát elméletileg/ a mű tartalmát mindig kétféleképpen lehet feltárni: egyrészt különbség van aközt, hogy csak a felületeken vagy a részletekre kiterjedően értékeljük-e ki, másrészt, hogy minden összetevőt számba veszünk-e vagy csak némelyeket.

A gyakorlat számos kiértékelési módszert ismer. A legfontosabbak a következők.

6.1 Leíró módszer

Itt a használó arról kap tájékoztatást, hogy miről szól a mű. Ezért több-kevesebb részletességgel bemutatják neki a tartalmat, s a kiértékelés - "stichwort"-szerű előadásban - követi a mű felépítését is. Ily módon a címet a mű valóságos vagy elképzelhető fejezetcímeivel egészítik ki.

620.18:539.16.06
621.386.8

Metallográfia, rádióaktivitás,
radiográfia.

Glawitsch, G.

Rádióaktív módszerek alkalmazása metallográfiai problémák esetében
/autoradiográfia/

Zeitschrift für Metallkunde, Stuttgart, 47. Jg. /1956./ 3. No.
199-202.lap, 10 ábra, 12 bibliográfiai adat.

Az ötvözetek szerkezetvizsgálatainál az autoradiográfia alkalmazásával elért eredmények - Eljárások a makroszkopikus tartományban - Radiografikus képek korlátozott felbontó képessége a mikroszkopikus tartományban - Eljárások a felbontó képesség fokozása végett - Az autoradiografikus módszer alkalmazási lehetőségei a metallográfiában - Utmutatások a gyakorlati munka számára

Leíró módszer

1.sz.ábra

Az eljárás előnyei.

Viszonylag gyorsan és könnyen végezhető a kiértékelés, ezért előnyös módszernek számít. A mindenkori szükségletek szerint lehetővé teszi a tartalom részletes bemutatását, tagolását. Ezzel egyben jó alapot teremt a mű osztályozására, és a dokumentációs kartoték megfelelő tárgyi csoportjaiba való besorolásra is. A besorolás nem korlátozódik a jelzetszerűen megadott tárgyszavakra, hanem szükség esetén az elemző rész szövegében előforduló kifejezésekre is kiterjedhet. Ebben az esetben egyszerűen jól látható kiemelés szükséges. Az eljárás alapján könnyen eldöntheti a dokumentációs kartoték használója, hogy a mű a számára szükséges szakkérdéseket tárgyalja-e vagy sem.

Az eljárás hátrányai:

A tájékoztatás csupán megnevezi a tárgyalta kérdéseket, nem mondja azonban meg, hogy tárgyalásuk milyen eredménnyel jár /megoldások/, s nem terjeszkedik ki azokra a következtetésekre, amelyeket elméletileg és gyakorlatilag is lehet vonni.

6.2 Referáló módszer

A használónak arról ad tájékoztatást, hogy mi ujat közöl a mű, s milyen módon jutott el az eredményig. Itt tehát nem elégszünk

meg a tárgyalt problémák pusztá megnevezésével, mint a leíró módszer esetében, hanem a vizsgálati módszerekre, eredményekre, következtetésekre, alkalmazási lehetőségekre is kiterjeszkedünk. Ha abból indulunk ki, hogy a mű tartalmából mi méltó dokumentálásra, akkor azt mondhatjuk, hogy a referátum sommázva ugyan, de hűen adja vissza az elemzett munkát.

620.18:539.16.06
621.386.8

Metallográfia, rádióaktivitás,
rádiográfia

Glawitsch, G.

Rádióaktív módszerek alkalmazása metallográfiai problémák esetében
/autoradiográfia/

Zeitschrift für Metallkunde, Stuttgart, 47. Jg. /1956./ 3. No.
199-202.lap, 10 ábra, 12 bibliográfiai adat.

A metallográfiában az ötvözetek makroszkopikus vizsgálata terén az autoradiográfiának nagyobb alkalmazási lehetősége nyílik a következő módokon: megfelelő izotóp beépítése a fémpróbaiba, sík felületek előállítása és érintkezés megfelelő fotoanyaggal; a feketedési helyek megmutatják az izotóp és az alapfém eloszlását is. A mikroszkopikus tartományban a felbontó képesség emelkedik a lezuhófilm módszerével; az emelkedés mikroszkopikus csiszolatok esetében Ag 110 izotópok sugárforrásként alkalmazásával 10 μ m-ig terjedhet. A bizonyítás a dendrites kristályokkal rendelkező Ag 110-Bi ötvözet segítségével történik. Alkalmazás a metallográfiában diffúziós zónáknál, szemcésdusulásoknál, kiválasztó, valamint porkohászati folyamatoknál, stb.

Referáló módszer

2.sz-ábra

Az eljárás előnyei.

A mű mondanivalóját illetően optimális tájékoztatást nyújtunk, a használó annyira tisztába jön a mű tartalmával, hogy világos lesz számára: ad-e a mű választ az őt foglalkoztató kérdésekre, vagy sem.

Az eljárás hátrányai.

A referátum teljes tájékoztatást nyújt ugyan, de tagolatlan és a nyelvi megfogalmazást illetően nehézkes. A használó arra kényszerül, hogy a lényeges részt maga hámozza ki az elemző részből; neki kell rendeznie a tartalmi elemeket a néha bizonyos összefüggéseket is helyre kell állítania. Minderre éppoly haszontalanul

áldoz energiát, mint a dokumentátor, amikor a tartalmi elemeket statisztikailag átszövegezi s folyamatos szöveggé köti össze. Ez annyit jelent, hogy a dokumentátor magának is, meg a használónak is felesleges munkát végez. A tagolás hiánya következtében az is nehezzé válik, hogy a művet a dokumentációs kartotékba a jelzet-szerűen megadott tárgyszavakon túlmenően is besoroljuk. Ez viszont azt jelenti, hogy csökken a lehetősége annak, hogy a műre az irodalomkutató minden szükséges esetben ráakadjon. A művet ugyanis a megadott tárgyszavakon kívül a katalógus egyéb helyein is kereshetik, s ha itt nem szerepel, ahogy pedig célszerűség kívánná, a dokumentációs kartoték tájékoztató értéke nem mondható teljesnek. A tagolás hiánya megnehezíti természetesen a mechanikus válogatás céljából történő tárolást is.

Mivel mind a két elemző módszernek megvan a maga előnye és hátránya, felmerül a gondolat: teremtsük meg a két eljárás szintézisét. Így ui. egyesíteni lehetne az előnyöket s teljesen vagy részben ki lehetne küszöbölni a hátrányokat. Erre az analitikus módszer ad lehetőséget.

6.3 Analitikus módszer

Ezt a módszert az jellemzi, hogy egyrészt tartalmilag teljesen kielemezi azt, ami dokumentációs szempontból jelentős, ugyanakkor azonban áttekinthetően, a tartalom egységei szerint tagolódik is. Így olyan elvet érvényesít, amellyel már a leíró módszernél is találkoztunk. A különbség azzal a módszerrel szemben ilyen vonatkozásban csupán annyi, hogy ott a tagolódás pusztán kronológiai volt, az eredeti mű sorrendjéhez igazodott, s - mivel a tartalmi elemek bemutatásának teljességére törekedett - nem juttatta kiemelt szerephez azt, ami új. Ezzel ellentétben az elemző módszer arra korlátozódik, ami a műben új s emellett a tagolódásban nem kronológikus, hanem logikai, tárgyi szempontokat követ. Vélhető a különbség a referátummal szemben is. A referátum formailag is, tartalmilag is osztatlan egység. Az elemző módszer esetében viszont az elemzés formailag, részben tartalmilag is önálló egységekre válik, amelyeket tárgyi illetve szemléleti alapon különíthetünk el. Az eljárás az, hogy tárgyszavakat alkotunk a jelen-

tősnek minősülő tartalmi elemekhez, mégpedig tulmenően a jelzetek közt szereplő tárgyszavakon, s ezeket kellően kiemeljük. Természetesen nem lehet szó önkényes tárgyszavakról, hanem egy rendszer szabvány tárgyszavairól. Az NDK-ban például az ETO szakkifejezéseit, illetve ha a rendszer valamire nem terjeszkedik ki, a bevett szakkifejezést használjuk.

620.18:539.16.06
621.386.8

Metallográfia, rádióaktivitás,
radiográfia

Glawitsch, G.

Rádióaktív módszerek alkalmazása metallográfiai problémák esetében /autoradiográfia/

Zeitschrift für Metallkunde, Stuttgart, 47. Jg. /1956./ 3. No.
199-202.lap, 10 ábra, 12 bibliográfiai adat.

N a g y o b b a l k a l m a z á s i l e h e t ő s é g e k

Makro-autoradiográfia: rádióaktív izotópok beépítése a fémpróbákba, kontaktmegvilágítás: a feketedési helyek megmutatják a próba indikált elemének az eloszlását.

Mikro-autoradiográfia: a felbontó képesség emelkedése a lehozófilm módszerének segítségével mikroszkópikus csiszolatok esetében Ag 110 sugárforrást alkalmazva 10 -ig terjed. Bizonyítás dentrites kristályokkal bíró Ag 110-Bi ötvözet segítségével.

Alkalmazási területek: metallográfiában diffúziós zónáknál, szemcse-
dusulásoknál, kiválasztó, valamint porkohászati folyamatoknál,
stb.

Analitikus módszer

3.sz.ábra

A módszer előnyei:

Mint hogy az analitikus módszer a leíró és referáló módszer egyesítése, mindkét módszer előnyét megtaláljuk benne. Tájékoztató tehát a tartalom minden bennünket érdeklő vonatkozásáról /problémák, módszerek, eredmények, következtetések, alkalmazási lehetőségek/, ugyanakkor a tájékoztatót világosan áttekinthető tárgyi tagoltságban is adja. A tájékoztató teljessége tehát olyan formával párosul, amely - eltérőleg a referátumtól - lehetővé teszi

a használónak, hogy a tartalmat gyorsan és fáradság nélkül tekintse át. Így a munka gazdaságossága szempontjából is igen előnyös változattal van dolgunk. Ezen túlmenően megadja a lehetőséget, hogy a használó kívánságához s változatos igényeihez igazodva még más szempontból is értékesíteni tudjuk a tartalmat. Az eszközök ehhez: az egyes szövegrészek élére vetett vezérszavak, másrészt a szövegben előforduló, s pl. aláhúzással kiemelhető kifejezések /ld. a példát: izotópok, diffúziós zónák, szemcsedusulások, kiválasztó, valamint porkohászati eljárások/.

Magától értetődik, hogy ez a módszer kitűnő feltételeket teremt a gépi válogatás céljára is, hiszen a műből mindaz, ami lényeges, a kiemelt vezérszavak útján fáradság nélkül felfogható.

Következtetések

Mivel az analitikus módszer felel meg legjobban a dokumentáció követelményeinek, ezt ajánljuk alkalmazásra az NDK területén.

7 Alapelvek a gyakorlati kiértékelő munka számára

7.1 A kiértékelés általában feltételezi a szóbanforgó mű alapos tanulmányozását. A rutinos, e munkakörben járatos szakember sokszor már pusztán "beleolvasás" vagy "lapozás" után is meg tudja állapítani, hogy megérdemli-e a közlemény a dokumentálást vagy sem. Mi sem lenne azonban veszedelmesebb, s a dokumentáció szempontjából tűrhetetlenebb, mintha ezt az eljárást szabályként tűznök ki a kiértékelő munka számára. Éppen ellenkezőleg: a dokumentáció követelményei alaposságot, tudományos színvonalat és felelősségvállalást kívánnak meg. A pusztán rutin és szemérmes eljárás egyszerűen összeegyeztethetetlen a dokumentációval.

Hogy milyen elégtelen lenne a felületes kiértékelés, mutassák be a következő példák:

Cím: A hegesztő szakmérnök helyzete és a minőség biztosítása az üzemekben.

Tartalmi elemzés: A szerző javaslatokat ad a megfelelő részek legelőállítására.

Cím: Hibalehetőségek cséplőgépeknél.

Tartalmi elemzés: A szerző rámutat a cséplőgépeknél lehetsé-

ges külféle hibalehetőségekre. Tanácsokat ad, hogyan lehet ezeket felderíteni és kiküszöbölni.

- 7.2 A kiértékelésnek, miközben az újat tartja szem előtt, lehetőleg tárgyilagosabbnak kell lennie. A tárgyilagosság foka messzemenően a teljesség fokát is jelenti. Tehát nem szabad pusztán arra szorítkoznunk, ami pillanatnyilag időszerű, hanem meg kell kísérelnünk, hogy - lehetőleg semlegesesen és a napi problémáktól nem befolyásoltatva - teljesen felfogjuk a mű tartalmából azt, ami benne dokumentálásra érdemes /v.ö. 2.1/. Mert ami ma mellékesnek és másodrendűnek tűnik, holnap már igen fontos lehet.
- 7.3 A kiértékelő munkát lényegesen megkönnyíti, ha megjelöljük a mű érdekes részeit. Ez történhetik aláhúzás, lapszéli jegyzet, jelek alkalmazása, stb. útján.

.....

9 Felhasznált irodalom

1. Denisz'ev, V. N.: Vidü szovetszkaj bibliografii i tipü bibliograficeszkij poszobij. /A szovjet bibliográfia formái és a bibliográfiai segédeszközök típusai./ = Denisz'ev, V. N.: Obscsaja bibliografija. 1954. 25-34.lap.
2. DIN 1426 Richtlinien für Schrifttumsberichte. /Irányelvek az irodalmi szemlék számára./
3. Dufour-Estradere, S.: L'analyse documentaire. /Dokumentációs analízis./ = Arch. Bibl. Coll. Doc. Paris. 1954. 14. No. 421-434.l., 15. No. 371-395.lap.
4. Frank, O.: Einführung in die Dokumentation. /Bevezetés a dokumentációba./ Berlin, Beuth, 1949. 64 lap. /Handbuch der Klassifikation. 5. H./
5. Szimon, K. R. - Kricsevszkij, G. G.: Szovetszkije referativnue zszurnalü i ocserednue zadacsi ih organizacii. /A szovjet referáló folyóiratok és szervezetük soronkövetkező feladatai./ = Vesztnik Akademii Nauk SzSzsZR, Moszkva, 1952. 9. No. 80-91.l.
6. ... Tájékoztató a műszaki referátumok készítéséhez. Budapest, Tervgazdasági K., 1951. 92 lap. /Műszaki Dokumentációs Központ és Központi Technológiai Könyvtár kiadványai./

Eredeti cím: Methoden der Aufbereitung des Inhalts von Dokumenten.

Megjelent: Dokumentation, 1956. 4.sz. 71-78.lap.

OSzK.ford.sz.: 1815.